O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI TA’LIM VA ILM-FAN VAZIRLIGI

ALISHER NAVOIY NOMIDAGI TOSHKENT DAVLAT O‘ZBEK TILI VA ADABIYOTI UNIVERSITETI

“O‘ZBEK TILINING GLOBAL MAQOMI VA NUFUZINI OSHIRISH ISTIQBOLLARI”

MAVZUSIDAGI XALQARO ILMIY-AMALIY KONFERENSIYA MATERIALLARI

2026-yil
16-oktabr

O‘ZBEK XALQ MAQOLLARIDAGI ESKIRGAN LEKSIKA: TARKIBI, VARIANTLANISHI VA LINGVOPOETIK VAZIFALARI

OBSOLETE LEXIS IN UZBEK FOLK PROVERBS: INVENTORY, VARIATION AND LINGUOPOETIC FUNCTIONS

DOI: 10.52773/tsuull.conf.2026.10.16/PZQK6194

Siddiqova Naima Abdurasulovna
Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o‘zbek tili va adabiyoti universiteti mustaqil tadqiqotchisi,
naimasiddiqova034@gmail.com

Annotation. *The article examines obsolete lexis – historicisms and archaisms – in volume II of the academic collection O‘zbek xalq maqollari (1988) through a complete count, descriptive-linguistic commentary and schematic modelling. A digital copy of the volume was converted to text by optical character recognition; 6,292 proverbs were searched against a list of 57 lexemes, the hits were screened manually and checked against the page images. This yielded 270 proverbs (4.3% of the volume): 217 contain historicisms and 59 contain archaisms. The historicisms fall into six referential domains: titles and offices (91 proverbs), names of social estates (48), units of weight and money (36), material-culture vocabulary (30), military vocabulary (16) and ritual terms (6). The most frequent lexemes are yov ‘enemy’ (36), qul ‘slave’ (33), xon ‘khan’ (24), qozi ‘judge’ (19), podsho ‘king’ (18) and botmon, a unit of weight (16). In 46% of the proverbs with historicisms the obsolete word is used not literally but as the support of an image; the share is highest for material-culture vocabulary (77%) and units of measure (72%) and lowest for military vocabulary (12%). An analysis of 48 variant sets shows that an archaism may be replaced in a variant by its neutral synonym (iqlim → o‘lka, tuman → ulug‘), whereas a historicism was never replaced by a synonym: it is either retained (28 sets out of 40) or gives way to a historicism of the same domain, to a different image, or to a similar-sounding word. In 34 proverbs the obsolete word takes part in a rhyme or sound pair, which is interpreted as one of the factors that keep the word in the proverb.*

Keywords: *Uzbek folk proverbs, paremiology, obsolete lexis, historicism, archaism, proverb variant, linguopoetics.*

Maqol xalq og‘zaki ijodining eng ixcham janrlaridan biri bo‘lib, nutqqa tayyor holda olib kiriladi va shu jihati bilan ham folklor birligi, ham til birligi maqomiga ega bo‘ladi [Mieder, 2004]. Maqol matni barqaror bo‘lgani uchun uning tarkibida jonli muomaladan chiqqan so‘zlar ham saqlanib qoladi: maqol aytilaveradi, uning ichidagi *botmon*, *xon* yoki *yov* kabi so‘zlar esa allaqachon lug‘atning passiv fondiga o‘tgan bo‘ladi. Bunday eskirgan birliklar ikki turga ajratiladi. Arxaizmda voqelikning o‘zi mavjud, eskirgani – uni nomlovchi so‘z yoki so‘zning bir ma’nosi; istorizmda esa so‘z ifodalagan voqelikning o‘zi tarixga aylangan va so‘zning neytral muqobili yo‘q [Shanskiy, 1972; Begmatov, 1985].

Eskirgan so‘z badiiy va folklor matnida sof tarixiy ahamiyatdan tashqari uslubiy-estetik vazifani ham bajaradi: u matnga tarixiy kolorit, obrazlilik va ekspressivlik bag‘ishlaydi [Yusupova, Usarova, 2025]. Shunga qaramay, o‘zbek maqollaridagi eskirgan leksika hozirgacha asosan ayrim misollar darajasida tilga olingan; uning tarkibi, miqdori va maqol variantlaridagi taqdiri yaxlit manba asosida hisoblab chiqilmagan.

Adabiyotda bu masala bo‘yicha bir-biriga zid ikki kuzatish mavjud. Bir tomondan, «tarixiy so‘zlar ishtirokidagi maqollar vaqt o‘tishi bilan yo‘qoladi» degan fikr bildirilgan va unga *Qoziga bersang suyar, bermasang – so‘yar* maqoli misol qilingan [Madayev, 2010: 69]. Ikkinchi tomondan, akademik to‘plamlarda *botmon, tanga, xon, qozi* kabi so‘zlar qatnashgan o‘nlab maqollar qayd etilgan [O‘zbek xalq maqollari, 1988; Shomaqsudov, Shorahmedov, 2001]. Bu ziddiyatni faqat sanoq hal qilishi mumkin. Shundan kelib chiqib, maqolaning maqsadi – «O‘zbek xalq maqollari» akademik to‘plamining II tomidagi eskirgan leksikani to‘liq ro‘yxatga olish, uni referent sohalari bo‘yicha tasniflash hamda eskirgan so‘zning maqoldagi qo‘llanish turi va variantlardagi holatini aniqlashdan iborat.

Eskirgan so‘zlarning arxaizm va istorizmlarga ajratilishi N.M. Shanskiy asarida nazariy jihatdan asoslangan [Shanskiy, 1972]; o‘zbek tili leksik qatlamlari E. Begmatov tadqiqotida tavsiflangan [Begmatov, 1985]. Arxaizm holatida til belgisining ifoda tomoni eskiradi, mazmun tomoni – tushuncha va uning ortidagi voqelik – tirik qoladi; shu sababli tilda eskirgan so‘zning neytral sinonimi mavjud bo‘ladi (*yov – dushman, zar – oltin*). Semantik arxaizmda so‘z shakli ham tirik, eskirgani – uning ma’nolaridan biri: *iqlim* hozir ob-havo sharoitini bildiradi, eski ‘mamlakat, o‘lka’ ma’nosi iste’moldan chiqqan. Istorizm holatida esa denotatning o‘zi yo‘qolgan: *botmon* o‘lchovi, *xon* unvoni, *qul* toifasi bugungi voqelikda yo‘q va ularni nomlovchi boshqa so‘z ham yo‘q.

Bu asimmetriyadan birinchi faraz kelib chiqadi: maqol variantlanar ekan, arxaizm o‘rniga uning sinonimi qo‘yilishi mumkin va bunda maqolning obrazi o‘zgarmaydi; istorizm o‘rniga esa sinonim qo‘yib bo‘lmaydi, demak, u yo o‘z o‘rnida qoladi, yo butun obraz boshqasiga almashadi (1-rasm).

1-rasm. Eskirishning ikki tipi va maqol variantidagi kutilgan natija

G.L. Permyakov maqolni tilda tayyor holda mavjud bo‘lgan klishe sifatida tavsiflagan [Permyakov, 1988]; N.R. Norrik esa maqolning ma’nosi obraz vositasida yuzaga kelishini ko‘rsatgan [Norrick, 1985]. Shundan kelib chiqib, eskirgan so‘zning maqoldagi ishi ikki xil bo‘lishi mumkin. Maqolning hukmi aynan shu so‘z nomlagan voqelik haqida bo‘lsa (*Qozi rishvasiz bo‘lmas*), bu – **to‘g‘ri qo‘llanish**; unda eskirgan so‘z tarixiy kolorit va ijtimoiy baho tashiydi. Hukm boshqa narsa haqida bo‘lib, eskirgan so‘z faqat obraz tayanchi bo‘lsa (*To‘rg‘ay semirib botmon bo‘lmas* – o‘lchov haqida emas, imkoniyat chegarasi haqida), bu – **ko‘chma qo‘llanish**; unda so‘z obrazlilik manbai bo‘ladi. Ikkinchi faraz shundan iborat: istorizmning denotati yo‘qolgani sari u to‘g‘ri qo‘llanishdan ko‘chma qo‘llanishga o‘tadi.

O‘zbek maqollarining eng to‘liq ilmiy nashri – T. Mirzayev va B. Sarimsoqov mas’ul muharrirligidagi ikki tomlik akademik to‘plam [O‘zbek xalq maqollari, 1988]. «Ma’nolar maxzani» lug‘ati maqol va matallarni izohi, kelib chiqishi va variantlari bilan beradi [Shomaqsudov, Shorahmedov, 2001]; matallarning leksik-semantik xususiyatlari X. Ruziyev va O. Qudratova ishida ko‘rib chiqilgan [Ruziyev, Qudratova, 2025]. Bu ishlarda eskirgan so‘zli maqollar misol tariqasida keltiriladi, ammo ularning to‘plamdagi umumiy miqdori, sohalar

bo‘yicha taqsimoti va variantlardagi holati hisoblanmagan. Ushbu tadqiqot ulardan uch jihati bilan farqlanadi: material – tanlangan misollar emas, bir tomning to‘liq sanog‘i; tahlil birligi – leksemaning o‘zi emas, leksema va maqol juftligi; arxaizm va istorizm tasnifi esa materialni tartibga solish uchungina emas, tekshiriladigan faraz manbai sifatida ishlatiladi.

Asosiy manba – «O‘zbek xalq maqollari» ikki tomligining ikkinchi tomi [O‘zbek xalq maqollari, 1988]. Tom П harfidan Ҳ harfigacha bo‘lgan maqollarni qamraydi; maqollar har bir harf bo‘limida qaytadan raqamlangan, shu sababli misollar harf bo‘limi (manbadagi kirill harfi bilan) va tartib raqami orqali ko‘rsatiladi: masalan, (Х № 108). Yordamchi manba sifatida «Ma’nolar maxzani» lug‘atining А–И harflari qismidan foydalanildi [Shomaqsudov, Shorahmedov, 2001]: undan eskirgan so‘zlarning izohi va ayrim maqollarning kelib chiqishi olindi; lug‘atdagi maqollar sanoqqa kiritilmagan.

To‘plamning elektron nusxasi optik tanish orqali matnga aylantirildi; 6 292 maqol eskirgan leksemalar ro‘yxati bo‘yicha ko‘rib chiqildi, topilmalar qo‘lda saralandi (omonimlar va tasodifiy mos kelishlar chiqarib tashlandi) va sahifa tasviri bilan solishtirildi. Masalan, *tanga* shakli uchragan 16 o‘rindan 9 tasi pul birligi, qolganlari *tan* so‘zining jo‘nalish kelishigi. Yakuniy ro‘yxatda to‘plamda kamida bir marta uchragan 57 leksema qoldi. Bugungi tilda qayta faollashgan so‘zlar (*hokim*, *vazir*, *madrasa*, *eshon*, *so‘fi*) hamda chegaraviy birliklar (*zargar*, *kulol*, *gado*, *boy*, *qilich*, *taxt*, *toj*) sanoqqa ataylab kiritilmadi.

So‘z ifodalagan voqelik bugun mavjud bo‘lmasa va uni nomlovchi neytral muqobil bo‘lmasa, leksema istorizm deb; voqelik mavjud bo‘lib, so‘zning o‘zi yoki maqoldagi ma’nosi iste’moldan chiqqan va neytral sinonimi bo‘lsa, arxaizm deb belgilandi. Istorizmlar olti referent sohaga ajratildi. Qo‘llanish turi sinov savoli bilan aniqlandi: maqoldan eskirgan so‘z olib tashlansa, hukmning mavzusi yo‘qoladimi (to‘g‘ri) yoki faqat tasviri o‘zgaradimi (ko‘chma)? Matni asosan bir xil bo‘lib, ayrim so‘zlari bilan farqlanuvchi maqollar variant guruhi deb olindi; har bir guruhda eskirgan so‘zning holati besh toifadan biriga kiritildi. Tahlil birligi – leksema va uni o‘z ichiga olgan maqol juftligi; korpusda 306 ta shunday juftlik qayd etilgan. Leksemalar va maqollar soni to‘liq sanoq natijasidir; qo‘llanish va variantlanish turi esa sifat jihatidan kodlangan, shuning uchun ular bo‘yicha raqamlar tendensiyani ko‘rsatuvchi dalil sifatida talqin qilinadi.

II tomda ro‘yxatdagi 57 leksema 270 maqolda uchraydi; bu tomdagi maqollarning 4,3 foizi. 217 maqolda istorizm, 59 maqolda arxaizm bor, 6 maqolda ikkalasi ham qatnashadi (1-jadval). Bir maqolda bir necha eskirgan so‘z bo‘lishi

mumkin, shuning uchun guruhlar bo‘yicha maqollar yig‘indisi umumiy sondan katta.

1-jadval. Eskirgan leksemalarning guruhlar bo‘yicha taqsimoti

Guruh	Leksema	Maqol	Leksemalar (qavsda – maqollar soni)
Unvon va mansab nomlari	12	91	*xon* (24), *qozi* (19), *podsho* (18), *sulton* (9), *to‘ra* (6), *bek* (5), *shoh* (5), *bakovul* (4), *yasovul* (3), *biy* (2), *amir* (1), *yuzboshi* (1)
Ijtimoiy toifa nomlari	5	48	*qul* (33), *xo‘ja* (11), *cho‘ri* (2), *chorakor* (2), *darvesh* (2)
O‘lchov va pul birliklari	10	36	*botmon* (16), *tanga* (9), *pul* (4), *chorak* (3), *tilla* (3), *dahsar* (2), *misqol* (2), *dirham* (2), *chaqa* (1), *tosh* (1)
Moddiy turmush leksikasi	12	30	*bo‘z* (9), *charx* (4), *choriq* (3), *bo‘zchi* (2), *kimxob* (2), *omoch* (2), *karvon* (2), *rabot* (2), *urchuq* (1), *cherchi* (1), *jinchiroq* (1), *karvonsaroy* (1)
Harbiy leksika	6	16	*sipoh* (11), *nayza* (2), *navkar* (1), *sarboz* (1), *sovut* (1), *qalqon* (1)
Marosim atamalari	1	6	*qalin* (6)
Istorizmlar jami	**46**	**217**	–
Arxaizmlar	11	59	*yov* (36), *zar* (6), *yaroq* (5), *tuman* (5), *dov* (4), *bo‘rk* (2), *qalb* (1), *iqlim* (1), *chil* (1), *fuqaro* (1), *xor* (1)

Guruh	Leksema	Maqol	Leksemalar (qavsda – maqollar soni)
Jami	**57**	**270**	–

Taqsimot notekis: 57 leksemadan oltitasi – *yov, qul, xon, qozi, podsho, botmon* – 306 juftlikning 146 tasini, ya’ni deyarli yarmini beradi, 17 leksema esa faqat bittadan maqolda uchraydi. Istorizmli maqollarning 42 foizi unvon va mansab nomlariga, 22 foizi ijtimoiy toifa nomlariga to‘g‘ri keladi; demak, istorizmlarning deyarli uchdan ikki qismi ijtimoiy tuzum – hokimiyat va tobelik – bilan bog‘liq.

Unvon va mansab nomlari. Xon – turkiy va mo‘g‘ul xalqlarida oliy hukmdor unvoni; qadimgi turkiy yodgorliklarda *qan ~ xan* shaklida uchraydi [Clauson, 1972; Nadelyayev va boshq., 1969]. Maqollarning aksariyati hukmdorga berilgan bahodir: *Xon bor yerda qon bor* (X № 108), *Xon yo‘li – qon yo‘li* (X № 111); bu yerda baho *xon* va *qon* so‘zlarining qofiyasiga tayanadi. Ozroq qismida unvon boshqa narsaga ko‘chirilgan: *Har kim o‘ziga – xon, o‘ziga – bek* (Ҳ № 177). *Podsho, shoh, sulton* [O‘TIL, 2006–2008] *xon*ga qaraganda ko‘proq ko‘chma qo‘llanadi: *shoh* deyarli har doim *gado* bilan juft kelib, «hamma odam» ma’nosini beradi (*Shohga ham, gadoga ham o‘lim bor*, Ш № 136), *sulton* esa to‘rt maqolda *ulton* (poyabzal tagcharmi) bilan qofiyalanadi (*Sevganga – sultonsan, sevmaganga – ultonsan*, С № 174). *Qozi* – shariat asosida ish ko‘ruvchi sudya [O‘TIL, 2006–2008] – 19 maqolda kelgan; Қ harfi bo‘limida ketma-ket joylashgan yetti maqolning deyarli barchasi poraxo‘rlik haqida: *Qozi rishvasiz bo‘lmas* (Қ № 563), *Qoziga bersang, suyar, bermasang – so‘yar* (Қ № 565). E’tiborli jihati shundaki, adabiyotda iste’moldan chiqqan maqolga misol qilib keltirilgan shu maqol [Madayev, 2010: 69] akademik to‘plamda qayd etilgan. *Bakovul* – saroyda taom tayyorlash ishiga mas’ul mansabdor [Shomaqsudov, Shorahmedov, 2001: 39] – to‘rt maqolda uchraydi va to‘rtalasi bir maqolning variantlari (*Tayyor oshga bakovul*, Т № 46); so‘z bu yerda mansabni emas, birov tayyorlagan ishga xo‘jayinlik qiluvchi odamni bildiradi.

Ijtimoiy toifa nomlari. Guruhning deyarli uchdan ikki qismini *qul* – xo‘jayinning mulki hisoblangan erksiz kishi [O‘TIL, 2006–2008] – tashkil etadi (33 maqol). Aksariyat maqollar qullikning o‘zi haqida: *Quldan bek bo‘lmas* (Қ № 770), *Qul yig‘lar xo‘jasi uchun, xo‘jasi yig‘lar o‘ljasi uchun* (Қ № 760). Bir qism maqollarda so‘z ‘banda, inson’ ma’nosida umumlashgan (*Sabrli qul murodga yetar*, С № 35) yoki tobelik metaforasi bo‘lib kelgan (*Har kim – siylaganning*

quli, Ҳ № 154). *Chorakor* ikki maqolda o‘z nomi bilan ohangdosh o‘lchov birligiga bog‘langan: *Chorakor – choyrak, boy akam – botmon* (Ч № 176).

O‘lchov va pul birliklari. Botmon – O‘rta Osiyoda hududga qarab ikki puddan o‘n bir pudgacha bo‘lgan og‘irlik o‘lchovi [O‘TIL, 2006–2008]; *batman* shakli Mahmud Koshg‘ariy lug‘atida qayd etilgan [Clauson, 1972; Nadelyayev va boshq., 1969]. 16 maqolda kelgan bu so‘z besh xil ishlaydi: aniq miqdor (*Chillada sug‘orilgan bog‘ chil botmon uzum berar*, Ч № 94), kichik va katta o‘lchov ziddiyati (*Tiyinlardan so‘m bo‘lar, misqollardan – botmon*, Т № 336), yetib bo‘lmas kattalik (*To‘rg‘ay semirib botmon bo‘lmas*, Т № 972), me’yor metaforasi (*Har yerning o‘z botmoni bor*, Ҳ № 129), kuch va farq miqyosi (*Elning kuchi – ellik botmon*, Э № 246). «Ma’nolar maxzani»dagi izohlar ham so‘zning aniq og‘irlikdan «har kimning o‘z o‘lchovi» ma’nosiga o‘tganini ko‘rsatadi [Shomaqsudov, Shorahmedov, 2001: 30, 37]. *Tanga, tilla, pul, chaqa* so‘zlarining shakli hozirgi tilda tirik, eskirgani – muayyan qiymat birligi ma’nosi; maqollarda ular deyarli har doim son bilan kelib, qiymat ziddiyatini beradi: *Eshagi – bir tanga, to‘qimi – ming tanga* (Э № 543), *Hamma mulla – bir mulla, ming mulla – bir tilla* (Ҳ № 92).

Moddiy turmush leksikasi qo‘lda to‘qilgan mato va kiyim nomlari, mehnat qurollari, yo‘qolgan kasblar va karvon yo‘li bilan bog‘liq nomlarni qamraydi. *Bo‘z* – qo‘l dastgohida to‘qilgan dag‘al ip mato [O‘TIL, 2006–2008] – ko‘pincha «haqiqiy, qo‘lga tegadigan narsa» timsoli sifatida *so‘z*ga qarshi qo‘yiladi: *So‘z bergan bo‘z bermaydi* (С № 617). *Charx, urchuq, omoch, choriq, karvon* deyarli faqat ko‘chma ishlaydi: *Charxingni o‘zing yigir* (Ч № 30–31), *Egrining omochi yerga botmas* (Э № 51), *Qizli uy – karvonsaroy* (Қ № 375). Buyumning o‘zi turmushdan chiqqan, uning maqoldagi obrazi esa tushunarli qolgan.

Harbiy leksika va marosim atamalari. Sipoh (*sipohi*) – xonliklar davrida harbiy-ma’muriy tabaqa vakili [O‘TIL, 2006–2008] – 11 maqolda kelgan; С harfi bo‘limida ketma-ket joylashgan sakkiz maqol (С № 311–318) bir xil bahoni takrorlaydi – sipohiga ishonib bo‘lmaydi: *Sipohidan do‘st bo‘lmas, ishkambadan – go‘sht* (С № 314). Harbiy leksika 16 maqoldan faqat ikkitasida ko‘chma qo‘llangan (*So‘z nayzadan o‘tkir*, С № 630). *Qalin* – qadimgi turkiy *qalïŋ*, kuyov tomonidan kelin tomonga beriladigan to‘lov [Clauson, 1972; Nadelyayev va boshq., 1969] – olti maqolning barchasida to‘g‘ri ma’noda: *Qiz qalini – qirq yilqi* (Қ № 327). Odat ayrim hududlarda u yoki bu shaklda saqlangani uchun bu birlik istorizm bilan etnografizm chegarasida turadi.

Arxaizmlar. Ro‘yxat istorizmlarnikidan farqli ravishda to‘liq emas: arxaizmlarni oldindan tuzilgan ro‘yxat bilan to‘liq qamrab bo‘lmaydi. *Yov* – qadimgi turkiy *yaγï* ‘dushman’ [Clauson, 1972; Nadelyayev va boshq., 1969] – 36 maqolda kelgan va korpusning eng serunum eskirgan so‘zi. Ko‘pchilik maqollarda u to‘g‘ri ma’noda (*El totuv bo‘lsa, yov qo‘rqar*, Э № 132), sakkiz maqolda – metafora (*Suv – tilsiz yov*, С № 477). So‘z maqolda qisqaligi va ohangi bilan ushlanib turadi: u *ov, dov, sov* so‘zlari bilan qofiyalanadi – ikki bo‘g‘inli *dushman* bu o‘rinlarga tushmaydi. Semantik arxaizmlar: *tuman* ‘o‘n ming, behisob’ (*Sog‘lik – tuman boylik*, С № 429), *iqlim* ‘mamlakat’ (*O‘n darvesh bir ko‘rpaga sig‘adi, ikki podsho bir iqlimga sig‘maydi*, Ў № 287), *qalb* ‘soxta’ (*Qalb qozoni qaynamas, qaynasa ham quyulmas*, Қ № 81). Bugungi o‘quvchi bunday so‘zni taniydi va uni hozirgi ma’nosida o‘qishga moyil; shu sababli aynan shu birliklar izohga eng muhtoj.

Qo‘llanish turi. Istorizmli 217 maqolning 100 tasida (46 foiz) eskirgan so‘z ko‘chma qo‘llangan; guruhlar kesimidagi farq keskin (2-jadval).

2-jadval. Eskirgan so‘zning qo‘llanish turi guruhlar kesimida

Guruh	**Maqol**	**To‘g‘ri**	**Ko‘chma**	**Ko‘chma ulushi**
Moddiy turmush leksikasi	30	7	23	77%
O‘lchov va pul birliklari	36	10	26	72%
Unvon va mansab nomlari	91	52	39	43%
Ijtimoiy toifa nomlari	48	37	11	23%
Harbiy leksika	16	14	2	12%
Marosim atamalari	6	6	0	0%
Arxaizmlar	59	39	20	34%

Jadval ikkinchi farazni qisman tasdiqlaydi va aniqlashtiradi: ko‘chma qo‘llanishga moyillik denotatning yo‘qolganligiga emas, uning turiga bog‘liq. Buyum va o‘lchov nomlari maqolda oson obrazga aylanadi: o‘lchov birligi har qanday sifatni miqdorga aylantirib beruvchi tayyor shkala, buyum esa ko‘z oldiga keladigan manzara. Shaxs toifalarining nomlari (*qul*, *sipoh*, *qozi*) esa ko‘pincha o‘z ma’nosida qoladi, chunki maqol aynan shu toifaga baho beradi. Unvon nomlari oraliq holatda: bir qismi ijtimoiy hukm tashiydi, bir qismi esa «eng yuqori daraja» timsoliga aylangan (*Har kim – o‘z uyida podsho*, Х № 173). Demak, to‘g‘ri qo‘llanishda eskirgan so‘zning asosiy vazifasi – tarixiy kolorit va ijtimoiy baho, ko‘chma qo‘llanishda – obrazlilik. O‘lchov va pul birliklarida obrazlilik uch ko‘rinishda namoyon bo‘ladi: 36 maqolning 19 tasida miqdoriy ziddiyat yoki mubolag‘a (*bir tanga – ming tanga*; *misqol – botmon*), 7 tasida me’yor metaforasi (*har yerning o‘z botmoni*), 10 tasida esa birlik aniq miqdor sifatida saqlangan.

Variantlanish. Korpusdagi maqollar ichida 48 variant guruhi ajratildi: 40 tasida istorizm, 8 tasida arxaizm qatnashadi (3-jadval).

3-jadval. Eskirgan so‘zning variant guruhlaridagi holati

Variantlanish turi	**Istorizm**	**Arxaizm**	**Jami**
So‘z saqlangan	28	2	30
Sinonimiga almashgan	0	2	2
Sohadosh istorizmga almashgan	3	–	3
Boshqa so‘zga yoki obrazga almashgan	7	4	11
Ohangdosh so‘zga almashgan	2	0	2
Jami	**40**	**8**	**48**

Eng ko‘p uchraydigan holat – saqlanish: variantlarda maqolning boshqa qismi o‘zgaradi, eskirgan so‘z esa joyida qoladi (*To‘rg‘ay semirib botmon bo‘lmas*, Т № 972 – *Chumchuq semirib botmon bo‘lmas*, Ч № 195). Sinonimik almashinuv faqat arxaizmlarda kuzatildi: *O‘n darvesh bir ko‘rpaga sig‘adi, ikki podsho bir iqlimga sig‘maydi* (Ў № 287) – *O‘nta darvesh bir gilamda uxlaydi, ikki podsho bir o‘lkaga sig‘maydi* (Ў № 306); *Sog‘lik – tuman boylik* (С № 429) – *Sog‘lik – ulug‘ boylik* (С № 430). Ikkala holatda ham maqolning obrazi va

umumlashmasi o‘zgarmagan; birinchi juftlikda istorizmlar (*podsho, darvesh*) ikkala variantda ham saqlangan, almashgani faqat arxaizm.

Istorizm esa uch yo‘l bilan almashgan. Sohadosh istorizmga: *Har kim o‘ziga – xon, o‘ziga – bek* (Ҳ № 177) – *...o‘ziga – sulton* (Ҳ № 178). Boshqa obrazga: *Ur deganda qul qochar* (У № 184) – *Ur deganda nomard qochar* (У № 183); *Xo‘janing aqli tushdan keyin kirar* (Х № 236) – *Tentakning aqli tushdan keyin kirar* (Т № 288). Yangi so‘z eskisining sinonimi emas: maqolning qolipi saqlangan, uning ichidagi shaxs esa zamonga yaqinrog‘i bilan almashtirilgan. Ohangdosh so‘zga: *O‘zining botmonini qo‘yib, kishining yarmiga osilar* (Ў № 169) – *O‘zining butunini qo‘yib, kishining yarmiga osilar* (Ў № 170); *Tangrining molini sulton qizg‘anar* (Т № 87) – *Tangrining molini shayton qizg‘anar* (Т № 88). Shunday qilib, birinchi faraz korpus doirasida tasdiqlandi: sinonimik almashinuv ikkala holatda ham arxaizmda yuz bergan, istorizmli 40 guruhning birortasida ham kuzatilmagan.

Ohang. Korpusdagi 270 maqolning 34 tasida eskirgan so‘z qofiya yoki ohangdoshlik juftligining a’zosi: *xon – qon, amir – temir, sulton – ulton, qozi – tozi, to‘ra – o‘ra, xo‘ja – go‘ja, qul – ul, yov – dov, botmon – ketmon, zar – zargar* va boshqalar. Bunday maqolda eskirgan so‘zni almashtirish qofiyani buzadi; demak, ohang so‘zni maqolga bog‘lab turuvchi qo‘shimcha kuch bo‘lib xizmat qiladi. Ohangdosh so‘z bilan almashinuv (*botmon – butun, sulton – shayton*) ham shu kuchning boshqa ko‘rinishi: so‘z unutilganda uning tovush qolipi saqlanadi.

Akademik to‘plamning bir tomida eskirgan so‘zli 270 maqol qayd etilgani bunday maqollarning maqol fondida sezilarli o‘rin tutishini ko‘rsatadi. Bu «tarixiy so‘zli maqollar yo‘qoladi» degan fikrni [Madayev, 2010: 69] rad etmaydi, balki aniqlashtiradi: to‘plam maqolning yozib olinganini qayd etadi, uning bugungi jonli nutqdagi faolligini emas. Istorizm maqolda ikki xil yashaydi: shaxs toifasini nomlovchi istorizm (*qul, sipoh, qozi*) o‘z ma’nosida qoladi va maqol tarixiy ijtimoiy baho sifatida saqlanadi; buyum va o‘lchovni nomlovchi istorizm (*botmon, tanga, bo‘z, charx*) esa obrazga aylanadi va maqol bugungi vaziyatlarga ham tatbiq etilaveradi, chunki obraz uchun so‘zning aniq qiymati emas, umumiy semasi – «katta o‘lchov», «arzimas pul», «qo‘l mehnati» – yetarli. Arxaizm va istorizm o‘rtasidagi farq variantlarda bevosita kuzatiladi: arxaizm sinonimiga almashib, maqolni yangilaydi; istorizm esa sinonimsiz bo‘lgani uchun yo saqlanadi, yo butun obrazni o‘zi bilan olib ketadi. Shu ma’noda bu tasnif faqat lug‘aviy yorliq emas, balki maqolning o‘zgarish yo‘lini oldindan ko‘rsatuvchi belgidir. Amaliy jihatdan, izohli lug‘at va darsliklarda istorizmning faqat aniq

qiymatini berish yetarli emas; uning maqoldagi vazifasini – me’yor, ziddiyat yoki mubolag‘a ekanini – ko‘rsatish zarur. Semantik arxaizmlar (*iqlim, tuman, qalb*) esa birinchi navbatda izohlanishi kerak, chunki o‘quvchi ularni tanish ma’noda o‘qib, maqolni noto‘g‘ri tushunadi.

Tadqiqotning cheklovlari ham bor. Sanoq faqat II tomni qamraydi; foydalanilgan nusxada 13 sahifa yo‘q, ya’ni tomdagi maqollarning 3 foizga yaqini sanoqdan chetda qolgan. Sanoq oldindan tuzilgan ro‘yxatga tayanadi, shu sababli arxaizmlarning haqiqiy soni aniqlangan 11 leksemadan ko‘p bo‘lishi ehtimoli yuqori; optik tanish xatolari tufayli barcha sonlar quyi chegara sifatida qaralishi lozim. Qayta faollashgan va chegaraviy birliklar sanoqdan chiqarilgan; ular kiritilsa, guruhlar nisbati o‘zgaradi. Qo‘llanish va variantlanish turi bir tadqiqotchi tomonidan kodlangan va mustaqil kodlovchi bilan tekshirilmagan; variant guruhlari soni kichik (48), shuning uchun ular bo‘yicha xulosalar tendensiya sifatida berilgan. Kelgusida sanoqni I tomga kengaytirish, variantlar tahlilini «Ma’nolar maxzani» va boshqa to‘plamlardagi variantlar bilan to‘ldirish, kodlash ishonchliligini mustaqil mutaxassis ishtirokida baholash hamda eskirgan so‘zli maqollarning bugungi nutqdagi faolligini so‘rovnoma yoki zamonaviy matnlar korpusi orqali o‘lchash lozim.

«O‘zbek xalq maqollari» akademik to‘plamining II tomida ko‘rib chiqilgan 6 292 maqoldan 270 tasida (4,3 foiz) ro‘yxatdagi 57 eskirgan leksemadan kamida bittasi qatnashadi: 217 maqolda istorizm, 59 maqolda arxaizm bor. Istorizmlar tarkibida ijtimoiy tuzum bilan bog‘liq leksika yetakchi: unvon va mansab nomlari 42 foiz, ijtimoiy toifa nomlari 22 foiz; o‘lchov va pul birliklari 17 foiz, moddiy turmush leksikasi 14 foiz, harbiy leksika 7 foiz, marosim atamalari 3 foizni tashkil etadi. Eng serunum birliklar – *yov*, *qul*, *xon*, *qozi*, *podsho* va *botmon*; shu olti so‘z barcha qo‘llanishlarning deyarli yarmini beradi.

Istorizmli maqollarning 46 foizida eskirgan so‘z ko‘chma qo‘llangan. Bu ulush buyum va o‘lchov nomlarida yuqori (72–77 foiz), shaxs toifalari nomlarida past (12–23 foiz), unvon nomlarida o‘rtacha (43 foiz). Demak, eskirgan so‘zning lingvopoetik vazifasi uning referent sohasiga bog‘liq: buyum va o‘lchov nomlari obrazlilik manbai, shaxs toifalari nomlari esa tarixiy kolorit va ijtimoiy baho tashuvchisidir.

Arxaizm variantda neytral sinonimiga almashishi mumkin va bunda maqolning obrazi saqlanadi. Istorizm biror holatda ham sinonimga almashmagan: 40 guruhning 28 tasida u saqlangan, qolganlarida sohadosh istorizmga, boshqa obrazga yoki ohangdosh so‘zga o‘rin bergan. Eskirgan so‘zning maqolda

saqlanishiga ohang ham xizmat qiladi: 34 maqolda u qofiya yoki ohangdoshlik juftligida qatnashadi.

ADABIYOTLAR

1. Begmatov E. Hozirgi o‘zbek adabiy tilining leksik qatlamlari. – Toshkent: Fan, 1985.

2. Clauson G. An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish. – Oxford: Clarendon Press, 1972.

3. Madayev O. O‘zbek xalq og‘zaki ijodi: o‘quv qo‘llanma. – Toshkent: Mumtoz so‘z, 2010. – 228 b.

4. Mieder W. Proverbs: A Handbook. – Westport, CT: Greenwood Press, 2004. – 304 p.

5. Nadelyayev V.M., Nasilov D.M., Tenishev E.R., Shcherbak A.M. Drevnetyurkskiy slovar. – Leningrad: Nauka, 1969. – 676 s.

6. Norrick N.R. How Proverbs Mean: Semantic Studies in English Proverbs. – Berlin; New York; Amsterdam: Mouton, 1985.

7. O‘zbek tilining izohli lug‘ati (O‘TIL): 5 jildli / A. Madvaliyev tahriri ostida. – Toshkent: O‘zbekiston milliy ensiklopediyasi, 2006–2008.

8. O‘zbek xalq maqollari: 2 tomlik. T. 2 / Mas’ul muharrirlar: T. Mirzayev, B. Sarimsoqov. – Toshkent: Fan, 1988. – 372 b.

9. Permyakov G.L. Osnovy strukturnoy paremiologii. – Moskva: Nauka, 1988.

10. Ruziyev X., Qudratova O. Matallarning leksik-semantik xususiyatlari // Zenodo. – 2025. DOI: 10.5281/zenodo.15861951.

11. Shanskiy N.M. Leksikologiya sovremennogo russkogo yazyka. – Moskva: Prosveshcheniye, 1972. – 327 s.

12. Shomaqsudov Sh., Shorahmedov Sh. Ma’nolar maxzani. – Toshkent: O‘zbekiston milliy ensiklopediyasi, 2001. – 448 b.

13. Yusupova O.S., Usarova A. Morfologik vositalar tarixiy va arxaik shakllarining she’riy matnda qo‘llanilishi // Zenodo. – 2025. – B. 79–83. DOI: 10.5281/zenodo.15621564.

MUNDARIJA

KIRISH SO‘ZI		
Sirojiddinov Sh.S.	O‘zbek tilining xalqaro nufuzini oshirish zarurati	**6**
I. O‘ZBEK TILINING JAHON TILLARI TIZIMIDAGI O‘RNI VA RIVOJLANISH TENDENSIYALARI		
Xolmanova Z.	O‘zbek tilining jahon tillari tizimidagi mavqeyini belgilashda lingvodidaktikaning o‘rni	**9**
Abdushukurov B.	Alisher Navoiy asarlaridagi qadimgi turkiy fe’llar semantikasi	**16**
Xudoyberdiyev J.	Mahmud Koshg‘ariy – singarmonizmning birinchi nazariyotchisi va ovrupolik olimlarning singarmonizm haqidagi xato qarashlari	**30**
Abdurahmanova M.	Alisher Navoiy merosi psixolingvistik talqinda	**45**
Xolmurodova M.	“Nasoyim ul-muhabbat” asaridagi tabobatga doir ayrim arabcha so‘zlar	**51**
O‘razova I.	Ot frazemalarning grammatik funksiyasi (Alisher Navoiy “Xamsa”sidagi frazemalar misolida)	**56**
Maxkamova D.	O‘zbek tili axborot-kommunikatsiya texnologiyalari	**60**

	terminologiyasi taraqqiyoti va tadqiqi	
Oripova M.	Sinestezik metaforalarda sezgilar interperatsiyasi	**66**
Muratova N.	Tilak va tabrik nutqiy aktlarida kommunikativ taktikaning tanlanish xususiyatlari	**72**
Abdullayeva G.	Folklor diskursida o‘xshatishlarning semantik-struktur va kognitiv tahlili	**78**
Xayrullayeva R.	Kichraytirish-erkalash shakllarining pragmatik ifodalanishi	**86**
Jumaniyozova Ch.	Sifat so‘z turkumida obyektiv va subyektiv belgilarning ifodalanishi	**90**
Abduvaliyeva K.	“Shajarayi turk” asaridagi ba’zi urug‘ nomlarining etnotoponim sifatidagi tahlili	**95**
Mullaboyeva Sh.	O‘zbek tilida o‘xshatishlar asosida estetik bahoning ifodalanishi	**107**
Mamadoliyeva M.	Graduallik kategoriyasining lingvistik tabiati va uning turdosh hodisalar bilan munosabati (Xayriddin Sultonov va Iqbol Mirzo asarlari misolida)	**115**
Mamarasulova M.	O‘zbek tili fonosemantik tahlilining fonologik asoslari	**130**
Siddiqova N.	O‘zbek xalq maqollaridagi eskirgan leksika: tarkibi,	**132**

	variantlanishi va lingvopoetik vazifalari	
Yusupova A.	Konseptlarning metaforik ifodalanishi va tahlil shakllari	**144**
O‘ralova N.	O‘zbek tilshunosligida parsellyatsiya hodisasi, uning sintaktik tavsifi va ega-kesim munosabatidagi o‘rni	**150**
Maxmudova M.	Kelishik kategoriyasining o‘rganilish tarixiga doir ayrim mulohazalar	**158**
Nurmatova S.	O‘zbek tilida rang ifodalovchi birliklarning lingvokognitiv strukturasi va konseptualizatsiya masalalari	**168**
Keldiyorova Z.	O‘zbek tilidagi shikoyat matnlarida nutqiy aktlarning ifodalanishi	**174**
Aliqulova Z.	Toponimlarning axborotni saqlash va uzatish xususiyatlari	**178**
Jurayeva Sh.	Hurmat kategoriyasining lisoniy birliklar bilan ifodalanishi	**183**
Karimova U.	Kultegin bitiktoshidagi xarakter-xususiyat bildiruvchi sifatlar tahlili	**188**
II. O‘ZBEK TILINI XALQARO MAYDONDA TARG‘IB QILISH STRATEGIYALARI		
Shamsiyeva M.	Peyzaj matnlari orqali turizmni rivojlantirish istiqbollari	**194**

Jo‘rayeva M.	Matnni tushunishda asar sarlavhasining ahamiyati	**201**
III. GLOBALLASHUV SHAROITIDA MILLIY TIL VA MADANIYATNI SAQLASH MASALALARI		
Ashirboyev S.	Adstrat sharoitidagi turkiy shevalarning o‘zaro ta’siri masalasi	**205**
Farhad Rahimi	Yakşı/ ĥoş, yap/ lap, ķop/ köp/ ĥob, appaķ/ pāk kelimeleri üzerine On the words yakşı/ ĥoş, yap/ lap, ķop/ köp/ ĥob, appaķ/ pāk	**210**
Xakimova M.	O‘zbek tilidagi metaforik konseptuallashtirishning milliy xususiyatlari	**232**
Abbozov O.	So‘x toponimlarining lingvomadaniy xususiyatlari	**238**
Komilova G.	O‘zbek tilida qadriyatlar tipologiyasining lingvistik verbalizatsiyasi	**245**
Xomidova M.	Zamonaviy o‘zbek badiiy matnlarida ertak elementlarining intertekstual xususiyatlari	**253**
Həsənzadə Səmra	Qrammatik metaforun türk dillərində reallaşması (özbək dilinin materiallari əsasinda)	**261**
Davronova Z.	Antroponimik freymlarda registrdan og‘ish fenomini (Cho‘lponning “Kecha va kunduz” romani misolida)	**272**

Tursinbayeva Sh.	Badiiy matnda onomastik birliklarning lingvomadaniy imkoniyatlari	**276**
Bekmuradova I.	O‘zbek tilidagi ijobiy fe’l-atvor leksemalarining semantik tasnifi	**283**
Imomova I.	Fitratning dramatik asarlarida maqollarning qo‘llanilishi va funksional-semantik xususiyatlari	**291**
Turgunboeva D.	Globallashuv sharoitida o‘zbek va ingliz lingvomadaniyatida miqdoriy me’yor	**297**
Amrullayeva M.	O‘zbek tilida inson xarakterini ifodalovchi frazemalarning semantik mikromaydonlari	**305**
Abdug‘afurova A.	Lingvomadaniy kodlarning poetik faollashuvi: Faxriyor va Ulug‘bek Hamdam she’riyati qiyosida	**312**
Muzaffarova Z.	Badiiy matnda qo‘llangan metaftonimik birliklarning kognitiv xususiyatlari	**322**
Jumayeva M.	Son komponentli lug‘aviy birliklarning lingvokulturologik tahlili	**327**
Xolmo‘minova H.	Frazemalarning lingvomadaniy tahlili	**333**
IV. O‘ZBEK TILINI O‘QITISHNING ZAMONAVIY METODLARI VA XORIJIY TAJRIBA		

Xusanova N.	Raqamli ta’lim muhitida o‘qish savodxonligi transformatsiyasi vositasida boshlang‘ich o‘quvchilarning kreativligini shakllantirish	**337**
Mamirova X.	Bolalarda ko‘p ma’noli so‘zlarni o‘zlashtirishning psixolingvistik mexanizmlari va til ta’limiga ta’siri	**344**
Arolova N.	Maktabgacha yoshdagi o‘zbek bolalari nutqida sintaktik tejamkorlik	**351**
Mirnosirova D.	Nutqiy ijod haqidagi nazariy qarashlar talqini	**356**
Nurboboyeva R.	Erta yoshdagi bolalar ta’limida adabiyotning tutgan o‘rni	**363**
Keldiboyeva M.	O‘zbek tili omonimlarini o‘zlashtirishda kontekst va assotsiatsiyaning psixolingvistik roli	**369**
V. TARJIMA VA LINGVOMADANIY ALOQALAR: XALQARO HAMKORLIKNING MUHIM OMILI SIFATIDA		
Mustafa Said Arslan	Türkiye türkçesi ve özbek türkçesi arasindaki yakinliğin öğretimdeki yansimalari: özbek türkçesi öğretiminde karşilaşilan sorunlar ve öneriler	**378**
Kalanova D.	O‘.Hoshimov “Dunyoning ishlari” asarining koreyscha tarjimasida milliy-madaniy realiyalarning berilishi	**389**

Muhammadiyeva D.	Ko‘p tilli parallel korpusning tarjima birliklarini qiyosiy o‘rganishdagi imkoniyatlari	**400**
Abbasova Ş.	Özbek Yazı Dili ve Azerbaycan Türkçesi'nin Ağızlarında Akrabalık Terimleri	**411**
Qarshiyev K.	Badiiy tarjimaning adabiy-estetik tafakkur evolyutsiyasiga ta’siri (Jamol Kamolning tarjimonlik faoliyati misolida)	**418**
Rahimova Z.	Parallel korpuslarning tarjimashunoslik va qiyosiy tilshunoslikdagi ilmiy ahamiyati	**428**
Bozorova S.	Rus tilidagi ayrim gippologik birliklar tadqiqiga doir	**433**
Axmedova N.	O‘zbek va ingliz tillarida ruhiy holat birliklarining semantik farqlari va kontekstual tarjimasi	**442**
Davlatova R.	Sun’iy intellekt asrida inson nutqi, tilni idrok etish va psixolingvistik jarayonlar	**448**
Turdiyeva R.	Ingliz, qoraqalpoq va o‘zbek tillaridagi maqollarda zoonimlarning lingvokognitiv tahlili (“bo‘ri” misolida)	**462**
Ataniyazova S.	O‘zbek va ingliz tillarida mayl, zamon va modallikning muloqot xulqidagi funksional-uslubiy imkoniyatlari	**466**
Sayfiyeva K.	O‘zbek va ingliz fitonim komponentli maqollarida inson	**472**

	konseptining kognitiv metaforik modellari	
Tillayeva O.	O‘zbek va turk maqollarida erkak konseptining semantik maydoni	**485**
Musurmankova Sh., **Abdullayeva D.**	“Ikki eshik orasi” romanidagi murojaat birliklarining lingvomadaniy xususiyatlari va tarjima muammolari	**495**
Abdullayeva M.	Ingliz va o‘zbek maqollarida nutqiy antonimiyaning lingvokognitiv xususiyatlari	**502**
VI. AXBOROT TEXNOLOGIYALARI VA RAQAMLI MUHITDA O‘ZBEK TILINING RIVOJI		
Abjalova M.	O‘zbek tili multikorpusida aksentologik korpus va uning ahamiyati	**513**
Elova D.	O‘zbek normativ-huquqiy matnlarini lingvo-mantiqiy annotatsiyalash mezonlari	**524**
Kasimova Z.	O‘zbek tili iboralar korpusini yaratishning lingvistik va kompyuter asoslari	**534**
Nurullayeva O.	Barqaror birikmalar resurslari va parallel korpus uchun baza tuzish mezonlari	**542**
Musulmonova K.	Lingvistik ekspertologiyada matn identifikatsiyasi bo’yicha ekspert xulosalarini shakllantirishning nazariy va amaliy asoslari	**550**

Umarova Sh.	Kollokatsiyalarni korpus asosida aniqlashning nazariy va metodologik asoslari	**556**
Akramdjanova M.	Parallel korpusning madaniyatlararo kommunikatsiyadagi o‘rni	**564**
Buronova R.	Raqamli muhitda o‘zbek tilidagi neologizmlarning shakllanishi	**570**
Shodmonaliyeva Y.	Sentiment tahlilda tasdiq-inkor emojlarining diskursiv va pragmatik funksiyalari	**576**
Rayimjonova M.	Rauf Parfi she’riyatining leksik-statistik xususiyatlari	**591**
VII. XALQARO TA’LIM DASTURLARI VA O‘ZBEK TILI: IMKONIYAT VA ISTIQBOLLAR		
Mirzəli Məleykə	Azərbaycanda özbək dilinin tədrisi: təcrübə və perspektivlər (bakı slavyan universitetinin timsalında)	**595**
Iskandarova G.	O‘zbek tilini ikkinchi til sifatida o‘rganishda so‘z ma’nolarini o‘zlashtirish	**603**
VIII. O‘ZBEK TILI VA DIPLOMATIYA: XALQARO MUNOSABATLARDA TILNING O‘RNI		
Темирова Б., **Темирова М.**	Кыргыз, өзбек тилдери жана алардын адабий-маданий байланыштардагы ролу	**610**

Nazarov Q.	O‘zbek diplomatik diskursida metaforalarning kommunikativ-pragmatik xususiyatlari	**620**
IX. ILMIY TADQIQOTLAR VA LINGVISTIKADA XALQARO HAMKORLIK MASALALARI		
Berdak Yusuf	O‘zbek tilining shakllanish jarayoni va eski o‘zbek tili terminlari	**626**
Qurbonova M.	Xarizmatik nutq haqidagi nazariy qarashlar talqini	**632**
Umurzoqova M.	Erkin A’zam asarlarida lisoniy shaxs tiplari	**640**
Mirzaali Malika	O‘zbek tılının mavsumıy marosımlar leksıkasıda turkıy areal mavqeyı	**646**
Məmmədova A.	Xarəzm Türkcəsində Və Müasir Özbək Dilində Qohumluq Terminlərində Cins Kateqoriyasinin İfadəsi	**661**
Tuxtasinova M.	L.Z.Budagov lug‘atidagi umumturkiy leksik fond: “tur.” pometali leksemalarning tarixiy-qiyosiy tahlili	**670**
Abdullayeva S.	So‘z yasalishını qıyosıy-tıpologık tadqıq etısh metodologıyası va tahlıl mezonları	**681**
Xasanova G.	Kinesikaning lingvistik tadqiqi: shakllanish tarixi va kommunikativ funksiyalari	**688**

Rajabov N.	O‘zbek tilida ng fonemasining talaffuzi, imlosi va tarixiy taraqqiyoti	**695**
Mirzayeva G.	O‘zbek tilida tovush o‘zgarishlarining neyrolingvistik asoslari	**699**
Arislanova M.	She’riy matnning konseptual tizimi va lingvokognitiv xususiyatlari (Erkin Vohidov ijodi misolida)	**706**
Muhammadiyeva M.	“Shum Bola” qissasidagi ba’zi polisemantik leksemalar tahlili	**717**
Abdullayev G‘.	Fitrat she’riyatidagi turkiy so‘zlarning emotsional-ekspressiv xususiyatlari	**722**
Tursunova S.	Ironiyada implikatura fenomeni va yashirin ma’no mexanizmlari	**726**
Turobova N.	Badiiy diskursda morfologik vositalarning pragmatik xususiyatlari	**737**
Utegenova O‘.	O‘zbek tilida tasviriy ifodalarning badiiy matnda qo‘llanilishi	**744**
Komilova G.	Tarixiy-badiiy matnlar korpuslarini yaratish zarurati va ularni semantik modellashtirish masalalari	**749**
Haydaraliyeva Sh., Mo‘minova M.	O‘zbek tili leksikasining taraqqiyot tamoyillari va semema tushunchasi	**759**

Axmedova M.	Diskurs tushunchasining lingvistik talqini: nazariy yondashuv va ilmiy qarashlar	**768**
Komilova Sh.	Lingvokultrologiyada evfemizm va milliy mentalitet: ayollar nutqi misolida nazariy talqinlar	**774**
Suyunova D.	“Boburnoma” dagi leksik qatlamlarning “Boburiynoma”da badiiy qayta faollashuvi: leksik-semantik va funksional-uslubiy tahlil	**780**
Maqsudaliyeva Y.	Lingvistik ekspertiza va lingvokriminalistik tahlil: nazariya va amaliyot	**786**
Abdurasulova D.	O‘zbek qizlari nutqidagi neonim va slenglarning pragmalingvistik tadqiqi	**792**
Majidova M.	Tibbiy soha rahbarlari kinesik nutqining lingvosomatik tadqiqi	**797**
Abdullayeva I.	Gender qadriyatlarning aksiolingvistik tahlili	**802**
X. O‘ZBEK TILINING OMMAVIY AXBOROT VOSITALARI VA MEDIA MAKONIDAGI O‘RNI		
Saydaliyeva M.	Kinodiskurs multimediali muloqot tizimi sifatida	**809**
Otaxonova S.	Mediamatnlarda antroponimlarning pragmatik imkoniyatlari	**813**